

Міністерство освіти і науки України
Дніпровський державний аграрно-економічний університет
Факультет обліку і фінансів
Кафедра обліку, оподаткування та управління фінансово-економічною
безпекою

ДОПУСТИТИ ДО ЗАХИСТУ
В ЕКЗАМЕНАЦІЙНІЙ КОМІСІЇ:

В.о. завідувача кафедри,
к.е.н., доцент

_____ **Ольга ГУБАРИК**
« ____ » _____ 20__ р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на тему: **Організація внутрішньогосподарського контролю в аграрних**
підприємствах та його удосконалення

Освітньо-професійна програма «Облік і оподаткування»
Спеціальність 071 «Облік і оподаткування»
Рівень вищої освіти: другий (магістерський)

Здобувач

Михайло СВІТЕНКО

Науковий керівник,

Тетяна САВАНЧУК

науковий ступінь, посада

Дніпро – 2023

ДНПРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНО-ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**Факультет:** Обліку і фінансів**Кафедра:** Обліку, оподаткування та управління фінансово-економічною безпекою**Освітньо-професійна програма:** «Облік і оподаткування»**Спеціальність:** 071 «Облік і оподаткування»**Рівень вищої освіти:** другий (магістр)**ЗАТВЕРДЖУЮ****Зав. кафедри _____ Ігор ПРИХОДЬКО**

« _____ » _____ 2023р.

ЗАВДАННЯ**СВІТЕНКО МИХАЙЛУ ГЕННАДІЙОВИЧУ**

1. Тема роботи «Організація внутрішньогосподарського контролю в аграрних підприємствах та його удосконалення».

Науковий керівник: Саванчук Т.М., к.е.н, доцент

затверджені наказом ДДАЕУ « 09 » жовтня _____ 2023 р. № _____ 3050 _____

2. Термін подання здобувачем роботи: «04» грудня 2023 року.

3. Вихідні дані до роботи: Закони України, звітні документи ДУ ІЗК НААН за останні п'ять років, навчальні посібники, статті періодичних видань та підручники.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розкрити): 1. Теоретичні основи організації внутрішньогосподарського контролю в аграрних підприємствах. 2. Організація внутрішньогосподарського контролю в ДУ ІЗК НААН України. 3. Удосконалення внутрішньогосподарського контролю на підприємстві.

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень). Основні ознаки виділення різновидів внутрішньогосподарського контролю. Організаційні форми внутрішньогосподарського контролю. Рівні нормативного регулювання організації внутрішньогосподарського контролю на підприємствах. Землекористування Державної установи «Інститут зернових культур НААН». Рух основних та нематеріальних активів Державної установи «Інститут зернових культур НААН». Показник ділової активності Державної установи «Інститут зернових культур НААН». Динаміка врожайності сільськогосподарських культур. Бухгалтерський облік лишків в досліджуваному підприємстві. Бухгалтерський облік нестач. Бухгалтерський облік пересортиці.

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата
		завдання видав

7. Дата видачі завдання _____ лютий 2023р. _____

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів дипломної роботи	Термін виконання етапів роботи	Примітка
1	Теоретичні основи організації внутрішньогосподарського контролю в аграрних підприємствах	30.03.2023	
2	Організація внутрішньогосподарського контролю в ДУ ІЗК НААН України	01.06.2023	
3	Удосконалення внутрішньогосподарського контролю на підприємстві	15.09.2023	
4	Висновки та пропозиції	25.10.2023	
5	Оформлення дипломної роботи	04.12.2023	

Здобувач _____
(підпис)

Михайло СВИТЕНКО
(прізвище та ініціали)

Науковий керівник _____
(підпис)

Тетяна САВАНЧУК
(прізвище та ініціали)

ЗМІСТ

РЕФЕРАТ	4
ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ ВНУТРІШНЬОГОСПОДАРСЬКОГО КОНТРОЛЮ В АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ	9
1.1. Сутність та значення внутрішньогосподарського контролю	9
1.2. Види та форми внутрішньогосподарського контролю	12
1.3. Нормативно-правове регулювання організації внутрішньогосподарського контролю	17
Висновки до першого розділу	22
РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЯ ВНУТРІШНЬОГОСПОДАРСЬКОГО КОНТРОЛЮ В ДУ ІЗК НААН УКРАЇНИ	24
2.1. Організаційно-фінансова характеристика ДУ ІЗК НААН	24
2.2. Організація внутрішньогосподарського контролю в ДУ ІЗК НААН	31
2.3. Відображення результатів внутрішньогосподарського контролю в обліку	33
Висновки до другого розділу	37
РОЗДІЛ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ ВНУТРІШНЬОГОСПОДАРСЬКОГО КОНТРОЛЮ НА ПІДПРИЄМСТВІ	39
3.1. Удосконалення внутрішньогосподарського контролю у ДУ ІЗК НААН	39
3.2. Електронна програма «Цифрова компанія» як інструменту покращення внутрішньогосподарського контролю на підприємстві	44
Висновки до третього розділу	48
ВИСНОВОК ТА ПРОПОЗИЦІЇ	50
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	53
ДОДАТКИ	59

РЕФЕРАТ

Тема: «Організація внутрішньогосподарського контролю в аграрних підприємствах та його удосконалення»

Кваліфікаційна робота містить: 59 сторінок., 10 таблиць, 8 рисунків., 50 літературних джерел, 1 додаток

Метою кваліфікаційної роботи є дослідження порядку організації внутрішньогосподарського контролю в аграрному підприємстві та пошук шляхів його вдосконалення.

Об'єктом дослідження є процес організації внутрішнього контролю, в аграрних підприємствах.

Предметом дослідження є теоретико-методологічні засади, методика та практика організації внутрішнього контролю в сільськогосподарських підприємствах.

Методи дослідження: методи економічного аналізу, синтезу, порівняння, спостереження, групування, узагальнення, структурного та системного аналізу.

Під час написання кваліфікаційної роботи магістра досліджено сутність, види та нормативно-правове регулювання організації внутрішньогосподарського контролю на підприємстві; проаналізовано організацію внутрішнього контролю конкретного підприємства, та його фінансове становище і надано відповідні рекомендації щодо удосконалення організації внутрішнього контролю в підприємстві.

Результати отримані під час виконання дипломної роботи надані для впровадження у діяльність ДУ ІЗК НААН

КЛЮЧОВІ СЛОВА

ВНУТРІШНЬОГОСПОДАРСЬКИЙ КИТРОЛЬ,ОРГАНІЗАЦІЯ
КОНТРОЛЮ, ІНВЕНТАРИЗАЦІЯ, БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК,
МЕТОДИКА

ABSTRACT

Topic: "Organization of internal economic control in agricultural enterprises and its improvement"

The qualification work contains: 59 pages, 10 tables, 8 figures, 50 literary sources, 1 appendix

The purpose of the qualification work is to study the order of organization of intra-economic control in an agricultural enterprise and search for ways to improve it.

The object of the study is the process of organizing internal control in agricultural enterprises.

The subject of the research is theoretical and methodological principles, methods and practice of internal control organization in agricultural enterprises.

Research methods: methods of economic analysis, synthesis, comparison, observation, grouping, generalization, structural and system analysis.

During the writing of the master's thesis, the essence, types and legal regulation of the organization of internal economic control at the enterprise were investigated; the organization of internal control of a specific enterprise and its financial situation were analyzed, and appropriate recommendations were made for improving the organization of internal control in the enterprise.

The results obtained during the completion of the diploma work are provided for implementation in the activities of the National Academy of Sciences of the National Academy of Sciences

KEYWORDS

INTERNAL ECONOMIC CONTROL, CONTROL ORGANIZATION, INVENTORY, ACCOUNTING, METHODOLOGY

ВСТУП

Актуальність теми. Організація ефективного внутрішньогосподарського контролю є важливим питанням для будь якого підприємства. Оскільки законом передбачено лише створення ревізійної комісії для товариств з обмеженою відповідальністю, акціонерних товариств та сільськогосподарських виробничих кооперативів, для контролю за господарською діяльністю, то всім іншим сільськогосподарським підприємствам необхідно вести пошук шляхів організації такого контролю самостійно.

Важливість внутрішньогосподарського контролю останніми роками значно зростає. Сучасний стан економіки України вимагають від підприємств різних форм власності раціоналізації та планування внутрішньогосподарського контролю для підвищення ефективності діяльності. Керівникам необхідно організувати систему внутрішньогосподарського та фінансового контролю, з метою запобігання пересортиці, помилкам, несумлінним діям та підвищення ефективності фінансово-господарської діяльності. Проте й досі, чи мало підприємств ігнорують організацію внутрішньогосподарського контролю, зокрема великі аграрні підприємства, які використовують його виключно як перевірку, що породжує низку проблем. Таким чином, проблема раціоналізації планування внутрішньогосподарського контролю в аграрних компаніях наразі набуває особливої актуальності.

Мета і завдання дослідження. Метою кваліфікаційної роботи є дослідження порядку організації внутрішньогосподарського контролю в аграрному підприємстві та пошук шляхів його вдосконалення.

Для досягнення вказаної мети необхідно вирішити наступні завдання:

- дослідити сутність та значення внутрішньогосподарського контролю;

- розглянути існуючі види та форми внутрішньогосподарського контролю;
- вивчити нормативно-правове регулювання організації внутрішньогосподарського контролю;
- навести організаційно-фінансову характеристику ДУ ІЗК НААН;
- розглянути організацію внутрішньогосподарського контролю в ДУ ІЗК НААН;
- дослідити порядок відображення результатів внутрішньогосподарського контролю в обліку;
- розробити напрямки удосконалення внутрішньогосподарського контролю у ДУ ІЗК НААН;
- вивчити можливості електронної програми «Цифрова компанія» як інструменту покращення внутрішньогосподарського контролю на підприємстві.

Об'єктом дослідження є процес організації внутрішнього контролю, в аграрних підприємствах.

Предметом дослідження є теоретико-методологічні засади, методика та практика організації внутрішнього контролю в сільськогосподарських підприємствах.

Методи дослідження. Для дослідження суті й призначення внутрішньогосподарського контролю були застосовані методи наукового абстрагування та синтезу. В процесі написання роботи були використані методи наукового узагальнення, діалектичний і системний підходи при вивченні становлення й розвитку контролю. Порівняння, статистичне спостереження – при здійсненні оцінки внутрішнього контролю на підприємстві.

Інформаційною базою дослідження є законодавчі акти, фінансова та внутрішня звітність досліджуваного підприємства, статистичні дані, облікова політика, Постанови МФУ та їх роз'яснення.

Наукова новизна одержаних результатів. У кваліфікаційній роботі на

основі дослідження проблеми організації внутрішньогосподарського контролю в аграрних підприємствах отримано такі результати:

удосконалено:

- документальне оформлення результатів внутрішньогосподарського контролю, шляхом розробки бланку внутрішньої звітності «Результат внутрішньогосподарського контролю активів підприємства», що дасть можливість керівництву відразу бачити виконавців, перелік напрямків за якими проводилася перевірка, виявлені недоліки та порядок їх ліквідації;

- технологічні підходи до контролю за діяльністю підприємства шляхом використання можливостей електронної програми «Цифрова компанія»;

набуло подальшого розвитку:

- підходи до оцінки системи внутрішньогосподарського контролю засобами здійснення тестування її стану, що дозволить своєчасно виявляти та ліквідувати недоліки в організації внутрішньогосподарського контролю підприємства.

Апробація результатів роботи. Основні положення кваліфікаційної роботи обговорювались на наукових семінарах кафедри обліку, оподаткування та управління фінансово-економічною безпекою, засіданнях наукових гуртків та наукових конференціях.

Публікації. За результатами проведеного дослідження опубліковано 3 наукові праці, з яких одна стаття у науковому фаховому виданні і одні тези у матеріалах конференції, загальним обсягом 0,65 друк.арк.

Дипломна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та пропозицій, додатків, списку використаних джерел з 50 найменувань, містить 10 таблиці, 8 рисунків, 1 додаток. Загальний обсяг роботи 58 сторінок.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ ВНУТРІШНЬОГОСПОДАРСЬКОГО КОНТРОЛЮ В АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

1.1 Сутність та значення внутрішньогосподарського контролю

Внутрішньогосподарський контроль являється пакетом заходів спрямованих на одержання достовірності в правильності використання коштів, відобрази результатів діяльності, дотримання інструкцій та чинного законодавства.

Метою внутрішнього контролю є посилення управлінської відповідальності за ефективне управління ресурсами відповідно до завдань розпорядника коштів на основі принципів належного управління, що забезпечується впровадженням системи фінансового управління та контролю та діяльність внутрішнього аудиту.

Тобто, внутрішньогосподарський контроль являє собою «вид господарського контролю» - систематичним спостереженням і перевіркою ефективності реалізації майна і пасивів підприємства, повного збереження майна, запобігання безгосподарності та розкраданням, законності та доцільності господарської діяльності. Процеси, що здійснюються керівництвом підприємства або уповноваженою ним на це посадовою особою на основі прийняття управлінських рішень за для поставлених досягнення цілей найбільш ефективним способом [37].

Внутрішньогосподарський контроль необхідний задля закріплення виробничої дисципліни, визначення економічних центрів відповідальності, гарантування достовірності інформації, достатності, правильності, законності господарських операцій та їх відповідне відображення в бухгалтерському обліку, індивідуальні відхилення у процесі реалізації чи виробництва. Інакше кажучи важливим напрямом контролю є групування об'єктів за центрами

відповідальності [13].

Оскільки внутрішнім контролем охоплено низьку питань планування діяльності та організації виконання підрозділів підприємства своїх функцій у сучасній літературі поняття «внутрішньогосподарський контроль» не виставляє єдиного визначення.

Так, Михалків А.А. спільно з Косташ Т.В визначали, що «внутрішньогосподарський контроль – це сукупність всіх елементів економічного, фінансового, податкового, оперативного та інших видів контролю, які здійснюють керівництво підприємства» [33].

У своїй праці Мінковська А. В. змальовує внутрішній контроль бухгалтерськими методами контролю, які надають допомогу в прийнятті управлінських рішень та їх реалізації [34].

Кандидат економічних наук Мулик Я.І. та Домбровська В.В., в свою чергу, пишуть про внутрішньогосподарський контроль як про «процес, спрямований на підвищення впевненості суб'єкта господарювання в результативності здійснюваної ним діяльності, а також оптимізацію фінансових показників, звітності, господарських операцій, фактів господарської діяльності, відповідно до чинного законодавства» [35]. Т.В. Ковтун як процес спрямований на реалізацію довгострокової мета підприємства [30]

Доктор економічних наук Семенець А. визначає контроль як «систему, що з низки елементів, і входить у систему управління підприємством, у вузькому значенні він є одне із етапів процесу управління [47].

Отже доцільно розглядати контроль як «систему контрольних процедур, план організації та методи управління об'єктом з метою ефективного ведення діяльності підприємства, захисту активів, попередження помилок, якості облікових перевірок та своєчасного надання фінансової інформації» [12]

Але доречно виділити визначення, яке сформулювала дослідниця Меліхова Т.О.: «внутрішньогосподарський контроль – це система методів та

процедур, які здійснюються керівництвом підприємства відповідно до чинного законодавства та внутрішнього регламенту, сприяючи підвищенню виробничо-господарської діяльності, а також якісному виконанню управлінських рішень та посадових обов'язків працівниками» [32]. Та Ф.Ф. Бутинец, який вважав, що «особливість внутрішньогосподарського контролю полягає в тому, що він здійснюється в момент оформлення і проведення операцій, що дає можливість запобігти порушенням, попередити їх» [2].

Ознайомлюючись із визначенням та працями різних дослідників неодноразово проявляється думка про природний прояв внутрішньогосподарському контролю в процесі діяльності підприємства, без критичної необхідності організувати його процес. З іншого боку, згідно з чинним законодавством (закон «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність»), кожен суб'єкт господарювання зобов'язаний проводити процес внутрішнього контролю підприємства, і сільськогосподарські підприємства не є винятком [16]. Тому необхідність організувати внутрішньогосподарський контроль в сільськогосподарських підприємствах є обумовлений, а впровадження його організації дозволять сформулювати ефективну роботу в цьому напрямку. Як визначив у своїй книзі П.М. Макаренко: «сільське господарство – невід'ємна частина єдиного народногосподарського комплексу, тому його кризовий стан – негативно вплине на всі галузі економіки» [36, с.571].

Проте Закон «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність» не визначає методики формування та здійснення внутрішнього контролю, що надає кожному суб'єкту господарювання право самостійно розробляти правила організації контролю. Нині внутрішньогосподарський контроль у сільськогосподарських підприємствах здійснюється з урахуванням вимог інструкцій сектору чи відділів, виходячи з практики.

Та на наш погляд в сільськогосподарських підприємств внутрішньогосподарський контроль повинен займати одну з ключових позицій. Велика зацікавленість підприємства у збільшенні доходів тільки

посилює значення роль внутрішньогосподарського контролю. Вивчаючи фінансово-господарську діяльність підприємства шляхом внутрішньогосподарського контролю розробляються заходи щодо попередження втрати продукції і запасів, збереження грошових коштів і цінних ресурсів, при цьому акцентується увага на недопущенні відхилень від законодавчо встановлених нормативних актів, оптимальних параметрів функціонування підприємства. У зв'язку з цим у сільськогосподарських підприємствах мають сформувати настільки ефективну систему внутрішньогосподарського контролю, яка б сприяла раціональному використанню усіх наявних ресурсів

1.2. Види та форми внутрішньогосподарського контролю

Загальна класифікація контролю є визначення його видів за найбільш суттєвими та стійкими ознаками, які представлені на рис. 1.1

Рис. 1.1. Основні ознаки виділення різновидів внутрішньогосподарського контролю

За термінами операційної діяльності внутрішньогосподарський

контроль розділяють на:

- попередній контроль діє на етапі планування (створення) урядових дій та операцій і тому дозволяє уникнути плутанини, відсутності контролю та негативних рішень. Він служить для виявлення зон ризику та можливості досягнення мети шляхом планомірної операції, а також для чіткої та точної характеристики оптимального варіанту отриманого результату. В процесі цього контролю визначається точність визначених прогнозів, можливостей та «реальність» поставлених задач.

Проведення попереднього контролю здійснюється в період надання керівництвом згоди на здійснення господарської операції та підписання розпорядчих документів, що сприяє додержанні намічених планів та бізнес-проекту у максимально повній мірі.

- поточний контроль відбувається водночас з процесом здійснення господарської операції й проявляється в документальному оформленні цієї операції. Разом з цим поточний контроль включає систематичний контроль за виконанням планових завдань виробничими та структурними підрозділами, дотриманням кошторисів витрат, раціональним використанням різного роду ресурсів. Він передбачає також оцінку фактичного рівня досягнутої якості, а також дає можливість своєчасно виявляти негативні відхилення, встановити їх причини та вжити заходів щодо їх усунення. Сферою впливу поточного контролю залишається контроль за проходженням виробничих процесів, на основі отриманої інформації можна встановити економічну оцінку проходження виробничого процесу. Наприклад, затверджена комісія разом з матеріально-відповідальною особою мають бути присутніми під час проведення інвентаризацій, та під час роботи з огляду і списання непотрібних чи непридатних активів підприємства тощо.

- наступний контроль - проводиться після завершення операційного періоду. Інформація такого контролю трохи обмеженою, але вона має систематизований і цілісний характер. Основою і засобом наступного контролю є отримані результати роботи, які узагальнюються у відповідних

звітах підприємства та його структурних підрозділів. Під час проведення наступної перевірки оглядаються документи, записів у бухгалтерському обліку, їх відобрази та повноти.

За метою внутрішній контроль виділяють:

- лінійний контроль - виконується керівниками (головним директором, керівником, майстром, старшиною, особою, що виконує обов'язки керівника) в межах об'єкта управління.

- функціональний контроль - виконують службами підприємства (бухгалтерський відділ, економічний відділ, відділ організації праці та заробітної плати) і передбачає розгляд об'єкта контролю з точки зору якості та результатів здійснення нею певних функцій у господарсько-управлінському процесі.

- оперативний контроль - здійснюється в межах господарської діяльності підприємства.

За видом взаємовідносин працівників розрізняють:

- односторонній (функціонально-примусовий) контроль, що існує як контрольні відносини між повноваженою особою та виконавцем. (наприклад бухгалтерія до цеха);

- взаємоконтроль, що здійснюється працівниками у зв'язку реалізації основних прав та обов'язків при різниці посадових окладах.

За повнотою охоплення:

- тематичний (щодо окремо спрямованої діяльності підприємства);
- комплексний (що охоплює всі господарські операції за певний час) контроль.

За джерелами інформації контроль поділяють на:

- документальний контроль - це перевірка первинної документації, різноманітних документів, нормативної документації, внутрішньої звітності, реєстрів бухгалтерського обліку тощо.

- фактичний контроль полягає у визначенні фактичного реального стану об'єкта шляхом підрахунку, зважування, вимірювання, лабораторного

аналізу тощо.

Кожен із зазначених видів внутрішнього контролю має свою мету та завдання, виконуючи лише свою функцію.

Реалізується внутрішньогосподарський контроль через форми та методи здійснення.

При цьому форма виражає організацію контролю зазначаючи зміст та технічні можливості. Так вчені-дослідники визначають форму контроль «як процес спостереження і перевірки виробничої і фінансово-господарської діяльності підприємств» [27].

Основні організаційні формами внутрішньогосподарського контролю представлено на рис.1.2.

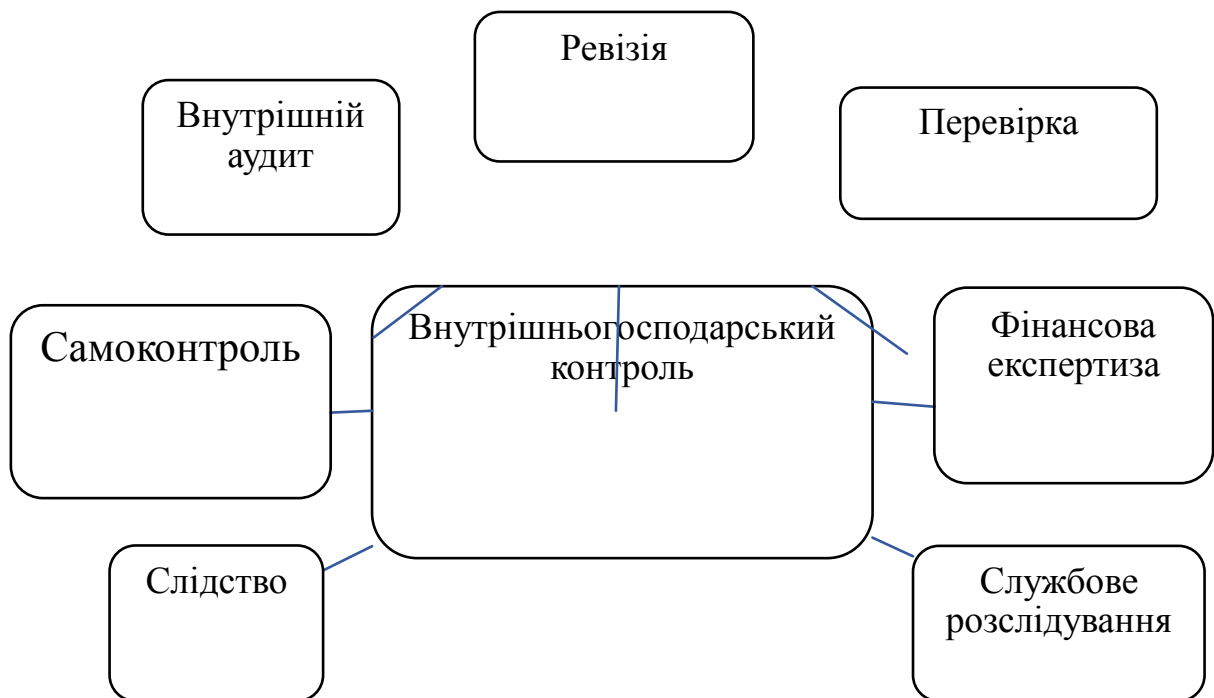

Рис. 1.2. Організаційні форми внутрішньогосподарського контролю

Ревізія включає оцінку законності, достовірності, економічної доцільності, організаційної правильності і обліку витрат та може здійснюватися ревізійними комісіями [29];

Перевірка - оцінка та аналіз, спрямовані на вивчення одного або кількох аспектів фінансово-господарської діяльності підприємства. За обсягом

дослідження матеріалу перевірка значно вужча за ревізію і, на відміну від останньої, не обмежується конкретними вимогами. Основною перевагою є її швидкість при проведенні.

Фінансова експертиза – це оцінка фінансової спроможності об'єкта, що реалізує проект, обґрунтованості фінансових прогнозів, здатності гарантувати своєчасне покриття кредитних платежів, фінансових наслідків проекту для інвесторів, клієнтів і компаній, які реалізують проект;

Службове розслідування - комплекс заходів, спрямованих на з'ясування обставин вчинення злочину, пов'язаного зі здійсненням службовою особою службової діяльності, та виявлення передумов, що сприяли його вчиненню, встановлення вини, ступеня, а також встановлення інших обставин, що потребують з'ясування під час таких заходів;

Слідство - форма розслідування, яка полягає у виконанні органом дізнання (слідчим) дій, спрямованих на збирання, пошук, оцінку, перевірку та використання доказів у кримінальній справі, викриття осіб, які вчинили злочин, вжиття всіх передбачених законом заходів. на всебічне, повне і об'єктивне дослідження обставин справи, встановлення як викривальних, так і обґрунтовуючих обвинувачень, а також обставин, що пом'якшують і обтяжують відповідальність;

Самоконтроль - працівник самостійно звіряє результати своєї праці чи колег, або перевіряє роботи безпосередніх підлеглих, з установленними посадових обов'язків та завдання;

Внутрішній аудит - перелік консультаційних та аналітичних процедур, спрямованих на попередження помилок та оптимізацію організаційно-управлінського процесу компанії

Як зазначив в своїй праці кандидат економічних наук Н.Ю. Єршова: «Оцінка системи внутрішнього контролю підприємства дозволяє оперативно усувати недоліки діяльності підприємства і, як наслідок, підвищувати її ефективність» [15].

Наведені форми організації внутрішнього контролю являються

універсальними та надають можливість слідкувати за процесом на всіх рівнях управління

1.3. Нормативно-правове регулювання організації внутрішньогосподарського контролю

За останні роки значення внутрішньогосподарського контролю стрімко набирає значимості. З початку розповсюдження COVID-19, введення військового стану в Україні та складним становищем зернового ринку аграрним підприємствам доводиться приймати досить складні управлінські рішення. Для впровадження яких як ніколи потрібна чіткий аналіз фінансового, організаційного, економічного становища. Доцільно було залишити внутрішній контроль як одну з функцій менеджмента.

На нашу думку, умовно можна виділити два рівні нормативного регулювання організації внутрішньогосподарського контролю на підприємствах (рис. 1.3)

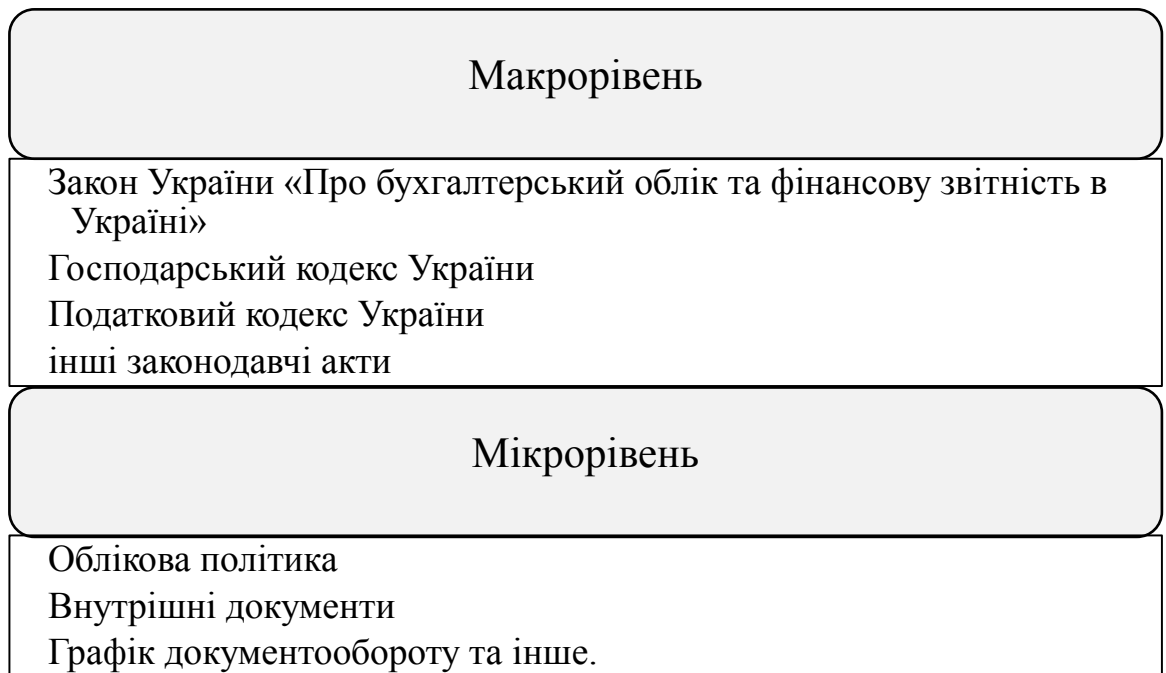

Рис. 1.3. Рівні нормативного регулювання організації внутрішньогосподарського контролю на підприємствах

Проте, в умовах застосування управлінського підходу до сутності досліджуваного контролю, все ж одним із невирішених питань його організації залишається нормативно-правове регулювання, адже, на нашу думку, жоден із зазначених рівнів, ще не є ідеальним.

Проведені дослідження показали, що внутрішній контроль тісно пов'язаний з менеджментом, як оцінка результативності і ефективності прийняття управлінських рішень, виявлення відхилень і втрат, своєчасне визначення намірів управління. рішення. Подібною позиції дотримується Бутинець Т.А., яка зазначає, що: «між управлінням і здійсненням внутрішнього контролю існує нерозривний зв'язок, а сучасний контроль має надавати інформацію, важливу для процесів прийняття рішень» [5].

Виходячи з цього і нормативне регулювання такого контролю повинно біти побудоване з позиції менеджменту підприємства.

Відповідно до рис.1.3 основним нормативним актом макрорівня є Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [16], та інші Кодекси законів України. Проте необхідність обов'язковості проведення всіма суб'єктами господарювання встановлюється саме зазначеним вище законом. В ньому передбачено, що саме власник пливає на всі організаційні моменти в системі побудови внутрішньогосподарського контролю на підприємстві, але з врахуванням законодавчих вимог, які особливо жорсткі уу відношенні до підприємств державного сектору [10].

Не менш важливим нормативним документом є Цивільний кодекс України. Позамайнові та родові особисті відносини, засновані на юридичній рівності, вільному волевиявленні та родовій самостійності учасників, регулюються цивільним законодавством. Здійснюючи контроль за виконанням працівниками своїх трудових обов'язків і здійснюючи контроль за збереженням майна підприємства, необхідно звертатися до Цивільного кодексу.

Податковий кодекс України є важливим як для внутрішнього, так і для зовнішнього контролю. Цей документ регламентує відносини компанії з

податковою системою. Внутрішні аудитори повинні знати вимоги до розрахунку податків, платником яких є підприємство. Лише знання вимог Податкового кодексу України надасть можливість здійснювати внутрішній контроль за правильністю нарахування та сплати податків та виправлення виявлених помилок до початку зовнішніх податкових перевірок.

Крім того, із зазначених нормативних документів не менш важливим є Господарський кодекс України [11]. Кодекс визначає основні засади підприємницької діяльності в Україні та регулює господарські відносини, що виникають у процесі організації та здійснення підприємницької діяльності між суб'єктами господарювання, а також між ними та іншими учасниками господарських відносин. Відповідно, саме вимоги цього кодексу повинні враховуватися внутрішніми аудиторами під час моніторингу розрахунків з контрагентами.

А при здійсненні контролю за племінними тваринами у сільському господарстві необхідно керуватися вимогами Закону України від 15.12.1993 № 3691 «Про племінну справу у тваринництві», яким передбачено особливі умови утримання зазначених тварин [17].

Крім законів, для нормативного регулювання внутрішнього контролю видано низку підзаконних актів. Зокрема, «Інструкцією з інвентаризації основних засобів, нематеріальних активів, матеріальних цінностей, грошових коштів, документів та розрахунків» та «Методичні рекомендації щодо проведення інвентаризації основних засобів, нематеріальних активів, товарних цінностей, грошових коштів, розрахунків та незавершеного виробництва сільськогосподарських підприємств», про що свідчить лист Мінагрополітики України від 04.12.2003 р. № 37-27-12/14023 [40]. Ці нормативні документи регулюють порядок проведення інвентаризації всіх об'єктів обліку та порядок її документального оформлення, а також визначають випадки, коли інвентаризацію необхідно проводити.

При визначенні винних у виявлених під час внутрішнього контролю відхиленнях та при визначенні розміру збитків, що підлягають

відшкодуванню, необхідно враховувати вимоги «Порядку визначення розміру збитків, завданих розкраданням, нестачею, знищенням (псуванням) матеріальних цінностей», який затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 22 січня 1996 р. № 116 [44]. Відповідно до п.2 цього Порядку: «розмір збитків від розкрадання, нестачі, знищення (псування) матеріальних цінностей визначається шляхом проведення незалежної оцінки відповідно до національних стандартів оцінки. У разі визначення розміру збитків, що призвели до завдання майнової шкоди державі, територіальній громаді або суб'єкту господарювання з державною (комунальною) часткою в статутному (складеному) капіталі, розмір збитків визначається відповідно до методики оцінки майна, затвердженої Кабінетом Міністрів України». Цей порядок є єдиним нормативним документом, який передбачає механізм розрахунку суми стягнення з винуватця залежно від об'єкта контролю, щодо якого виявлено порушення.

У таких випадках, коли неможливо встановити конкретного винного, встановлюється колективна відповідальність. Порядок встановлення відповідальності та умови її застосування передбачені «Переліком робіт, за виконання яких може застосовуватися колективна матеріальна відповідальність» [9].

Крім зазначених нормативних актів, які безпосередньо регулюють здійснення внутрішнього контролю та визначення збитків у разі виявлення відхилень, для здійснення контролю за діяльністю застосовуються нормативні акти, що регламентують порядок їх обліку. До таких нормативних актів відноситься «Положення про документальне забезпечення бухгалтерського обліку, затверджене наказом МФУ № 88 від 24.05.2005р.» яке передбачає обов'язкове документальне оформлення всіх господарських операцій. Невиконання цього положення значно знижує ефективність системи внутрішнього контролю підприємства [39]

Також важливо під час ревізії перевірити правильність застосування плану рахунків бухгалтерського обліку, основних засобів, зобов'язань і

господарських операцій підприємства та дотримання вимог Інструкції про його застосування.

При проведенні внутрішньогосподарського інвентаризаційного контролю перевіряється дотримання вимог «Методичних рекомендацій з обліку товарно-матеріальних цінностей, затверджених наказом Міністерства фінансів України від 10.01.07р. № 2» та «Методичних рекомендацій щодо застосування спеціалізованих форм первинних документів з обліку виробничих запасів у сільськогосподарських підприємствах, затверджених наказом Мінагрополітики України від 12.12.2007р. № 929» [40] . Зазначені нормативні документи регулюють законодавчі вимоги до синтетичного та первинного обліку виробничих запасів, а система обліку оцінюється в системі контролю на основі зазначених документів. Виявлені порушення в системі бухгалтерського обліку підлягають усуненню, що забезпечить підвищення рівня бухгалтерського обліку на підприємстві.

Отже, при здійсненні внутрішнього контролю різних об'єктів необхідно використовувати вимоги відповідних організаційних нормативних документів, що регламентують облік зазначених об'єктів та порядок їх відображення у звітності, з метою оцінки відповідності бухгалтерського обліку систему компанії з вимогами законодавства.

На мікрорівні регулювання внутрішнього контролю - це використання засобів і форм правового впливу на персонал підприємства через різні організаційні норми (у вигляді робочих інструкцій, методичних рекомендацій щодо впровадження спеціальних процедур контролю тощо). вести ефективний бізнес.

Останній набір стандартів внутрішнього контролю є неповним і не розробленим на сьогоднішній день, тому він є прямим рішенням для забезпечення управління вартістю похідних інструментів, що виникає в результаті операцій з корпоративними активами та придбання важливих ресурсів.

Функція внутрішнього контролю полягає у перевірці оцінки активів

компанії, відповідності господарських операцій конкретним об'єктам та інші спеціальні види контролю залежно від потреб керівництва компанії.

Таким чином, можна зробити висновок, що при проведенні внутрішнього контролю необхідно врахувати вимоги значної кількості нормативних актів. При цьому єдиних стандартів здійснення такого контролю, поки в Україні не існує, тому контроль за порядком використання майна підприємства та відображенням в бухгалтерському обліку відповідних операцій і перевірка проведених операцій щодо законності, доцільності та правильності відображення в обліку та звітності регулюється також внутрішніми документами відповідно до умов діяльності підприємства, що розробляються з врахуванням вимог законодавства.

Висновки до першого розділу

Після проведення дослідження за першим розділом теоретичної основи організації внутрішньогосподарського контролю в аграрних підприємствах можемо дійти наступних висновків:

1. Внутрішньогосподарський контроль в аграрних підприємствах – це, передусім, процес самоперевірки стану підприємства, його активів та виробництва продукції, дотримання вимог законодавства, облікової політики, документообороту, достовірності наданих звітів та відображення в них господарських операцій.

2. В аграрних підприємствах використовуються різні різновиди внутрішньогосподарського контролю, проте, на наш погляд, основним недоліком його організації є застосування такого контролю виключно як підтверджувальної перевіркової функції. В сучасних умовах такий контроль повинен бути тісно пов'язаний з менеджментом і використовуватися як інструмент оцінки результативності і ефективності прийняття управлінських рішень, виявлення відхилень і втрат, та своєчасного коригування напрямків

діяльності підприємства.

3. При проведенні внутрішнього контролю необхідно врахувати вимоги значної кількості нормативних актів. При цьому єдиних стандартів здійснення такого контролю, поки в Україні не існує, тому контроль за порядком використання майна підприємства та відображенням в бухгалтерському обліку відповідних операцій і перевірка проведених операцій щодо законності, доцільності та правильності відображення в обліку та звітності регулюється також внутрішніми документами відповідно до умов діяльності підприємства, що розробляються з врахуванням вимог законодавства.

4. Нормативна-правова база не дає єдиного шаблону документа закріплюючого проведення внутрішньогосподарського контролю. Спираючись на досвід комерційних та зарубіжних компаній керівники в праві самі організувати внутрішньогосподарський контроль за для прийняття більш ефективного управлінського рішення.

РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЯ ВНУТРІШНЬОГОСПОДАРСЬКОГО КОНТРОЛЮ В ДУ ІЗК НААН УКРАЇНИ

2.1. Організаційно-фінансова характеристика ДУ ІЗК НААН

Державна установа Інститут зернових культур НААН – є державною установою, що функціонує з дотриманням законодавства України. Державна установа Інститут зернових НААН підпорядковується Національній академії аграрних наук України, що за аудиторськими даними останніх років, в результаті проведення наукових фундаментальних досліджень, створено: науково-технічної продукції -2297 видів (у т.ч. за рахунок загального фонду - 1984; за рахунок спеціального фонду – 313) за результатами прикладних досліджень - 2587 видів продукції (у тому числі 2188 – загальний фонд, 399 – спеціальний фонд).

Слід зазначити, що причинами несвоєчасного наукового впровадження є застаріле наукове та лабораторне обладнання, яке стримує адаптацію та впровадження нових методів досліджень; несвоєчасне прийняття управлінських рішень щодо державних прав власності на наукові розробки з цілю їх реалізації господарствам реального сектору агропромислового виробництва. Крім того, недостатній рівень співпраці з дослідними господарствами за договорами з реалізації готових наукових розробок; внесення фахових видань до міжнародних баз даних; оновлення баз об'єктів нематеріальних активів та реалізації наукоємної продукції за ліцензійними договорами; участі науковців у виконанні вітчизняних проектів, зарубіжних грантів, укладання господарських договорів.

За інформацією НААН, наданою до аудиту, 69 наукових установ (у тому числі Інститут), які підпорядковуються НААН, що становить 82,1 загальної кількості установ, які підлягають обов'язковій державній атестації (84), отримали у травні 2019 року за результатами державної атестації

класифікаційні оцінки від найнижчої 1,55 балів до найвищої 4,52 бала, рейтингові оцінки – 1,89 та 4,65 балів відповідно та віднесено їх до I-III класифікаційних груп з терміном наступної атестації 2021– 62 2024 роки. Інститут землекористування НААН, створений у 2018 році, державну атестацію не проходив [46].

Оцінювання ефективності діяльності наукових установ, які перебувають у підпорядкуванні НААН наведений в табл. 2.1

Таблиця 2.1

Оцінка ефективності діяльності наукових установ

Кількість установ	Класифікацій на оцінка	Рейтингова оцінка	Класифікаційна група	Термін атестації
17	2,93-4,52	3,66-4,65	I	2024
36	261-3,89	2,70-3,94	II	2022
16	1,55-2,63	1,89-2,62	III	2021
Разом:69	x	x	x	X

Разом з тим аудитом встановлено, що 15 наукових установ, що становить 17,9 %, та які є юридичними особами і відповідно до статутів – державними бюджетними неприбутковими науковими установами, з недотриманням вимог частини сьомої статті 18 Закону № 848, пункту 2 Постанови № 288, пункту 5 Порядку № 540 заявки та інформаційні матеріали в обов’язковому порядку до МОН не подавали та відповідно обов’язкову державну атестацію не пройшли.

Державна установа Інститут зернових культур НААН знаходиться під підпорядкуванням Національної академії як самостійний статутний суб’єкт з правами юридичної особи та органом управління держмайном.

Державна установа Інститут зернових культур Національної академії аграрних наук України є державною, бюджетною, неприбутковою, науковою установою. Ідентифікаційний код – 00496662. Місцезнаходження – 49027, м. Дніпро, Соборний район, вул. Вернадського, будинок 14. Станом на 01.01.2022 року загальна площа землекористування становила 1003 га, у тому числі сільськогосподарських угідь – 952 га, з них ріллі – 936 га.

Інститут діє як регіональний центр наукового забезпечення агропромислового виробництва в Дніпропетровській області. Він займається освоєнням та удосконаленням технологій в землеробстві й розробляє інновації в агрономії (вчасності дослідження сортів кукурудзи та бобових культур).

Розглянемо динаміку землекористування Інститутом за таблицею 2.2 за період з 2019 по 2022 рр.

Таблиця 2.2

Землекористування Державної установи «Інститут зернових культур НААН»
в період з 2019-2022рр.

Показник	2019р.	2020р.	2021р.	2022р.	Відношення 2022р. До 2019р., %
Загальна площа земельних угідь, га	1007	1003	1003	1003	99,60
у т.ч. землі с/п	970	952	952	952	98,14
у т.ч. рілля	954	936	936	936	98,11
Припадає на 1 працівника					
с/г угідь	22,05	21,64	21,64	21,64	98,14

Інститут надає послуги з наукового забезпечення, організації, виконує науково-дослідні роботи за договорами, реалізує насінєву продукцію. В умовах недостачі грошових коштів по загальному фонду саме надходження від реалізації насіння, роялті, та інших наукових послуг являються джерелом покриття дефіциту фінансових ресурсів, необхідних для функціонування установи. Інститут здійснює зовнішньоекономічну діяльність згідно з нормами чинного законодавства.

Рух основних засобів в Державної установи Інститут зернових культур НААН протягом 2019–2022рр. характеризувався збільшенням їх вартості на балансі інституту, відповідно до таблиці 2.3, що проходило під впливом придбання техніки, обладнання та проведення індексації у 2021 році. Згідно з даними таблиці ми бачимо, що вартість основних засобів значно зросла в

2021р. при цьому частка основних засобів в структурі необоротних активів збільшилась на 36%

Таблиця 2.3

Рух основних та нематеріальних активів Державної установи «Інститут зернових культур НААН»

Показник	2019р.	2020р.	2021р.	2022р.	Відношення 2022р. до 2019р., %
Основні засоби, грн:	33169413	32374468	154177845	144556240	в 43 рази
первісна вартість	81305357	82476310	456098532	456118939	в 56 рази
знос	48135944	50101842	301920687	311562699	в 65 рази
Надходження основних засобів, грн	31,17	1141,8	663,25	20,21	64,84
Вибуття основних засобів, грн	-	-	-	-	-
Нематеріальні активи	2088468	1775030	141592	1132460	54,22
первісна вартість	3271360	3271360	3271360	3271360	100,00
Знос	1182892	1496330	1809768	2138900	180,82
Частка основних засобів в структурі необоротних активів, %	62,82	61,09	87,32	85,78	136,53

Вартість матеріальних оборотних засобів, які числяться на балансі установи, збільшилася на 68,94 %. Найбільшу питому вагу в матеріальних запасах інституту займає вирощена продукція рослинництва (49,3–59,5 %). Організація обліку та зберігання матеріальних цінностей в цілому відповідають встановленим нормам.

Виходячи з даних таблиці можна зробити висновок, що не зважаючи на скорочення посівних площ на 0,4% у 2020р. загалом ділова активність Інституту не зазнала жодних негативних факторів

Збільшення матеріальних оборотних активів призвело до зростання показників активності установи, відповідно до таблиць 2.4. Так чистий дохід від реалізації зерна та надання науково-дослідних послуг у 2022р зросли на 44,86% по відношенню до показників 2019р.

ДУ ІЗК НААН має добре організовану систему управління якістю

насінневої продукції, яка передбачає реалізацію комплексу заходів, що стосуються як виробничого процесу, так і післязбиральної доробки та зберігання продукції.

Таблиця 2.4

Вихідна інформація для оцінки ділової активності Державної установи
Інститут зернових культур НААН

Показник	2019р	2020р	2021р	2022р	Відношен ня 2022р. до 2019р., %
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	32847,2	42059,5	47982,3	47583,96	144,86
Операційні витрати	34683,6	40815,4	50504,2	49638,74	143,12
Середньорічна вартість капіталу	27347,6	28146,2	88325,4	86544,48	316,46
Середньорічна вартість необоротних активів	26398,4	26497,6	88280,1	84262,13	319,19
Середньорічна вартість оборотних активів	1213,95	1787,03	1772,47	2314,27	190,64
Середньорічна вартість оборотних виробничих фондів та готової продукції і товарів	8769,06	9422,55	1613,99	1042424,4	11887,53
Середньорічна величина поточної дебіторської заборгованості	943,15	938,35	749,19	1429,2	151,53
Середньорічна величина кредиторської заборгованості	264,74	148,62	1738,2	31,92	12,06

Та, хоч значні площі в Дніпропетровській області займають посів, проте в більшості випадків генетичний потенціал цих сортів залишається нереалізованим, головним чином – через недостатній рівень технології. Ця проблема періодично піднімається у тому числі вченими установи, такими як Бойко В.І. та Рибко В.С. [2]

З 2021р. фінансування установи державою відчутно скоротилося. В наслідок малого фінансування, та скорочення розміру кошторису, коефіцієнт оборотності зменшився. Відповідно до даних таблиці 2.5 загальний коефіцієнт оборотності капіталу становить 45% у порівнянні з даними 2019р..

Слід відмітити, що зменшення фінансування почалось з 2021р.

Таблиця 2.5

Показник ділової активності Державної установи «Інститут зернових культур НААН»

Показник	2019р	2020р	2021р	2022р	Відношення 2022р. до 2019р., %
Загальний коефіцієнт обертання капіталу	1,2	1,49	0,54	0,55	45,83
Фондовіддача необоротних активів, грн	1,24	1,59	0,54	0,56	45,16
Коефіцієнт обертання оборотних активів	27,06	23,54	27,07	20,56	75,98
Тривалість одного обороту оборотних активів, днів	13,3	15,3	13,3	17,51	131,65
Коефіцієнт обертання оборотних виробничих фондів та готової продукції і товарів	3,75	4,46	29,73	0,05	1,33
Тривалість одного обороту оборотних виробничих фондів, днів	96,11	80,65	12,11	78,86	82
Коефіцієнт обертання поточної дебіторської заборгованості	34,83	44,82	64,05	33,29	95,58
Тривалість одного обороту поточної дебіторської заборгованості, днів	10,34	8,03	5,62	10,81	104,55

Державна установа Інститут зернових культур НААН є провідним центром із селекції кукурудзи і сорго в Україні. Науково-технічна продукція (сорти, гібриди, технології та ін.), яку отримують за результатами наукових досліджень, відповідає вимогам інноваційних розробок.

Дані розробки проходять обов'язкові етапи апробації та впровадження на дослідних станціях та в базових господарствах, що оформляється відповідними актами. Після отримання позитивних результатів відбувається трансфер інноваційних розробок для їх використання аграрними підприємствами регіонів як зони Степу (у тому числі – Дніпропетровської області), так і України в цілому.

Врожайності та валових зборів сільськогосподарських культур ДУ ІЗК НААН наведено у таблиці 2.6

Динаміка врожайності сільськогосподарських культур Державної установи
Інститут зернових культур НААН

Культура	Урожайність, ц/га			2020 р. до 2022 р. , %	Валовий збір, ц		
	2020	2021	2022		2020	2021	2022
Пшениця озима	34,26	39,70	54,21	158,21	6904,10	7693,10	9307,50
Ячмінь озимий	22,86	22,98	37,75	165,11	2572,00	4934,30	3019,80
Ячмінь ярий	25,65	18,71	28,55	111,31	2669,00	640,00	3337,80
Кукурудза на зерно	29,52	40,36	19,86	67,27	4868,89	4565,70	2265,85
Сорго			66,16				251,40
Гібриди		107,04				267,60	
Горox	20,97	9,08	26,75	127,59	455,00	1535,70	4288,40

При реалізації вирощеного насіння сільськогосподарських культур інститут отримує значну частину доходів внаслідок укладання ліцензійних договорів на сплату паушальних платежів та роялті.

Встановлено, що Інститут діє на ринку з високим ступенем горизонтальної конкуренції. Ціноутворення на насінневу продукції інституту відбувається на основі комбінованого використання витратного та ціннісного методів. Практично 100 % продукції установи реалізується за прямими каналами. Цільовим сегментом ринку є група агроформувань України, які придбають насіння для вирощування більш низьких репродукцій і при цьому паралельно укладають з інститутом ліцензійні угоди на сплату роялті та паушальних платежів.

Організація бухгалтерської служби в Державній установі Інститут зернових культур НААН відповідає встановленим вимогам щодо ведення обліку в бюджетних установах. Бухгалтерський відділ складається з 7 працівників (включаючи економіста). Державна установа Інститут зернових культур НААН самостійно визначає свої науково-виробничі зв'язки з установами, організаціями, підприємствами та зарубіжними партнерами, виходячи з положень Статуту.

Стратегію розвитку інституту на сьогодні можна охарактеризувати як

стратегію скорочення з намаганням її трансформації в стратегію обмеженого зростання. Істотним зовнішнім фактором, що негативно впливає на зміну стратегії розвитку інституту є політика уряду щодо суттєвого скорочення підтримки науки.

На найближчу перспективу корпоративною стратегією інституту має стати стратегія стабілізації, яка передбачатиме підтримку існуючих видів діяльності та утримання інститутом існуючої частки на ринку. Проте Державна установа Інститут зернових культур НААН матиме успіх тільки в тому випадку, якщо буде перебувати в стані послідовного і неухильного розвитку.

2.2. Організація внутрішньогосподарського контролю в ДУ ІЗК НААН

В Державні установі Інститут зернових культур НААН окремої документації з внутрішньогосподарського контролю не ведеться. Але відповідно до вимог частини 3 статті 26. Бюджетного кодексу України Інститут організовує внутрішній контроль та внутрішній аудит, забезпечує їх діяльність в своїй установі, що належать до сфери управління бюджетними коштами, забезпечує дотримання законності, ефективності виконання кошторису, досягнення результату відповідно до поставних цілей, задач, планів та діяльності, що належать до сфери його управління.

Відповідно до чинного законодавства керівник установи організовує та затверджує внутрішні документи та внутрішній контроль, що регулюють питання планування діяльності, бюджетних процесів, управління активами установи, організації бухгалтерської служби, складання та подання звітності, закупівель, контролю, організації документообігу, у т.ч. електронних носіїв та вирішення проблем пов'язаних з їх функціонуванням.

Слід зазначити, що згідно з Бюджетним кодексом України внутрішній контроль виступає комплексом заходів, що застосовуються для дотримання

законності та ефективності використання бюджетних коштів, досягнення поставлених цілей, виконання завдань та вимог щодо діяльності розпорядників бюджетних коштів.

В свою чергу, внутрішній аудит – представляє собою дію спрямовану на удосконалення системи управління, внутрішнього контролю, запобігання факторів незаконності, не результативного використання бюджетних коштів. Для здійснення внутрішнього аудиту керівник установи самостійно структурує підрозділ внутрішнього аудиту, що підпорядковується та відзвітується тільки керівнику установи.

Принципи та елементи внутрішнього контролю, питання організації і здійснення внутрішнього контролю Державна установа Інститут зернових культур НААН базує на визначенні «Основних засад здійснення внутрішнього контролю розпорядниками бюджетних коштів, затвердженими постановою Кабінету Міністрів України від 12.12.2018 р. № 1062» [43], перелік яких зображені на рисунку 2.1.

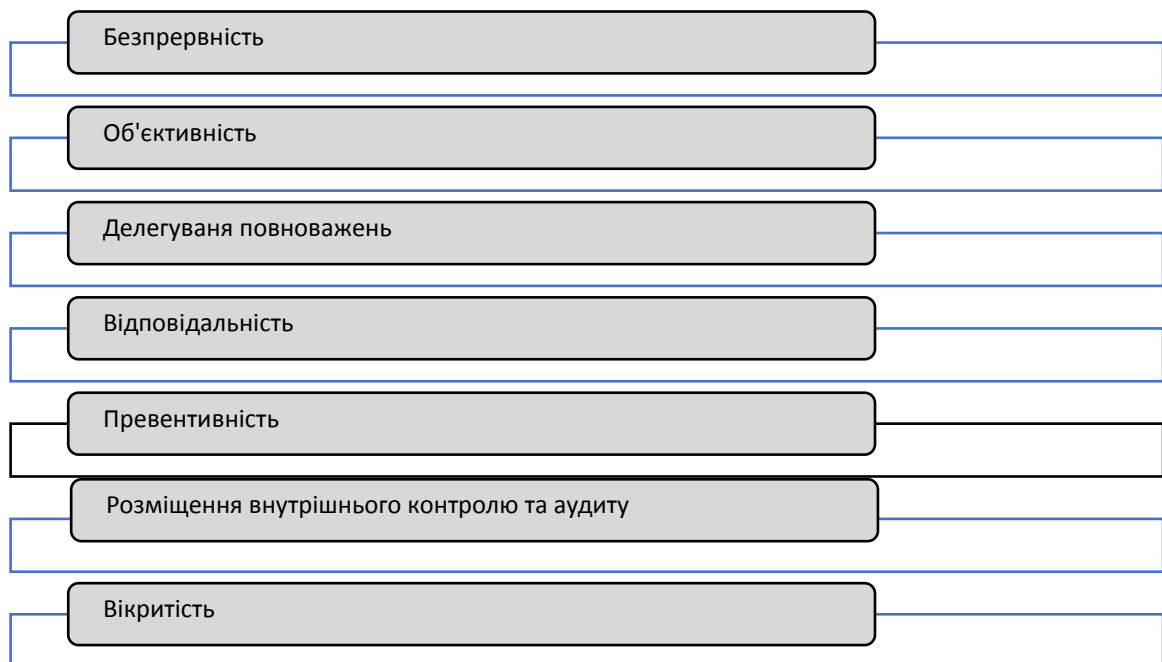

Рис. 2.1. Принципи внутрішнього контролю в бюджетних установах

Державна установа Інститут зернових культур організовує та здійснює внутрішній контроль шляхом:

- розробка та затвердження керівником внутрішніх документів, забезпечення функціонування елементів контролю;
- реалізації чітких систем планування діяльності, контроль за виконанням господарської діяльності та їх відобрази в обліку, за необхідністю своєчасне коригування планів;
- виконання робітниками установи проектів, планів, завдань, функцій, законодавства та ведення затвердженої документації, інформування керівничий відділ про ризики, що виникають/можуть виникнути, здійснення моніторингу та обміну інформацією.

Внутрішній контроль в Державній установі має широке охоплення питань законності, діяльності, процесів, управління, ведення бухгалтерського обліку, роботи з персоналом, забезпечення охорони здоров'я, забезпечення режиму організації секретності та інше. Інакше кажучи внутрішній контроль в установі представляє собою єдиний процес.

2.3. Відображення результатів внутрішньогосподарського контролю в обліку

В процесі виконання контролю та перевірки даних бухгалтерського обліку (проведення інвентаризації) можуть бути виявлені розбіжності між фактично наявним майном та даними обліку. Такі результати безперечно знаходять своє відображення в обліку.

Якщо в результаті перевірки було виявлено активи, що не відображені в обліку Інституту, то їх оприбутковують як лишки. Відповідно до п.4 роз.ІV Положення № 879 [38], основні засоби та нематеріальні активи, що виявлені як лишки, підлягають оприбуткуванню зі збільшенням доходів спец-фонду.

Оскільки під час складання первинних документів можливе допущення помилки та проведення запасів на більшу ціну, під час інвентаризації (при виявленні такої помилки) неточність виправляється. При цьому спосіб

коригування помилки залежить від періоду в якому цю помилку допустили.

При виявленні неточностей в поточному періоді використовується метод «червоне сторно» та робиться кореспонденція рахунків Дт. – 8013, 8113 - Кт151, 1812

При виявленні помилки за минулий звітний період робиться коригування накопиченого фінансового результату виконання кошторису, а проводки будуть: Дт 151, 1812 - Кт5512.

В інших випадках лишки оприбутковуються одночасно з відображенням доходу. Для цього Інститутом застосовується субрахунки 7112 «Дохід від оприбуткованих активів, раніше не врахованих в балансі», та 7211 «Дохід від реалізації активів». При виявленні матеріальних цінностей без первинних документів її оприбуткування робиться у натуральній формі, а до Казначейства необхідно по дати довідку про надходження в натуральній формі та внести зміни в планові показники кошторису.

Основні бухгалтерські проводки обліку лишків відображено в таблиці 2.7

Таблиця 2.7

Бухгалтерський облік лишків в досліджуваному підприємстві

Зміст	Кореспонденція	
	Дт.	Кт.
Оприбуткування залишків	10,11	7112
Відображено зміни в капіталі	7112	5111
Амортизація	80,81	1412

В випадках вияву пересортиці різницю вартості основних засобів (запасів) відшкодовуються матеріально-відповідальними особами.

Для відображення цього в обліку Інституту використовують рахунок 2115 «Розрахунки з відшкодування завданих збитків» та 711 «Доходи від реалізації».

При відсутності встановлення відповідальної особи різниця відображається як нестача активів з віднесенням їх до складу витрат.

Для обліку таких витрат використовується рахунок 8013 «Матеріальні

витрати». Та рахунок 073 «Невідшкодовані витрати і втрати цінностей розпорядників бюджетних коштів» на якому обліковуються виявлені витрати.

В протоколі інвентаризації комісією зазначаються відповідальні особи та причини за якими неможливо віднести витрати на цих осіб.

При виявленні пересортиці запасів зі збільшенням вартості запасів (тобто визначенні як лишки) у порівнянні з вартістю запасів, що визначені в нестачі, понаднормова вартість запасів відноситься до збільшення даних обліку за цими запасами. В такому випадку Інститут використовує субрахунки 7111 «Дохід від реалізації», а у протокол вносяться відповідні дані.

Слід зазначити, що вимога відшкодування від матеріально-відповідальної особи понад нестачі чітко контролюється керівництвом та спеціалістом установи з відділу Казначейства (кошторису)

Основні бухгалтерські проводки обліку пересортиці відображено в таблиці 2.8.

Таблиця 2.8

Бухгалтерський облік пересортиці

Зміст	Кореспонденція	
	Дт.	Кт.
Відображено взаємозалік	1812/лишки	1812/нестача
Списано на витрати різниці	8013	1812/нестача
Відємна різниця	2115	7111
Відшкодування нестачі	2211	2115
Відображено дохід	2313	7111
Відображено касові видатки	2117	2313

При виявлених у ході проведення інвентаризації нестачі запасів установа керується вимогами, визначеними пунктом 4 розділом IV Положення КМУ № 279, в яких зазначено:

- нестача запасів, виявлених інвентаризаційною комісією, списуються на витрати за відповідним (окремим) розпорядженням керівника;
- нестача понаднормова, а також нестача від корозії списуються з

балансу установи на рахунок матеріально-відповідальної особи у сумі проведеної оцінки таких витрат згідно чинного законодавства. За відсутністю матеріально-відповідальної особи витрати відносяться на позабалансовий рахунок.

При цьому зазначаються:

- нестачі та витрати запасів у межах установлених норм під час транспортування відносяться до збільшення первісної вартості таких активів за найменуванням, виду чи групи;
- нестачі та витрати запасів у межах встановлених норм під час (у тому числі понаднормові втрати) визначаються як витрати звітного періоду;
- сума нестачі і витрат від зіпсованих запасів понад норму відображається на позабалансовому рахунку до ухвалення відповідного керівницького рішення стосовно відповідальної (винної) особи;
- при встановленні осіб, що повинні відшкодувати незаплановані витрати від нестачі та-або псування запасів, витрати зараховуються до складу дебіторської заборгованості і розраховуються на з бюджетом на різницю між сум, що має бути відшкодовано та суми фактичних витрат на ці запаси.

Основні бухгалтерські проводки обліку нестачі відображено в таблиці 2.9

Таблиця 2.9

Бухгалтерський облік нестач

Зміст	Кореспонденція	
	Дт	Кт
Відображено списання	80,81,55,27	15,18
Відшкодування винних осіб	2115	6312,7111
Списання зносу	1411	1014
Списання залишків	8411	1014
Відображено зміни в капіталі	5111	5512
Відображено суму нестачі на позабалансовому рахунку	073	-

Інститут проводить інвентаризацію щорічно, відповідно до чинного законодавства, оскільки проведення інвентаризації перед складанням та

поданням фінансової річної звітності є обов'язковим, а при вияві не підтвердженої інвентаризаційною комісією інформації можливий штраф у розмірі від 10 до 15 неоподаткованих мінімумів доходів громадян на період проведення перевірки.

В процесі інвентаризації комісія також перевіряє чи дотримується основних вимог складання первинних документів. До них належить назва, зміст, чинна форма, номер та дата документа, вимірники, підписи, розбірливість.

Окремо відмітимо, що керівник установи несе повну відповідальність за організацію проведення інвентаризації (згідно з п. 4 розд. I Положення № 879) створює відповідні умови, визначає склад комісії та строки проведення.

Інші питання щодо адміністративної відповідальності, порушенням законодавства, фінансові питання, розглядаються фіскальними органами, які досліджують та встановлюють винних осіб та залучають їх до відповідальності.

Висновок до другого розділу

Провівши організаційно-фінансовий аналіз та дослідивши організаційні моменти внутрішньогосподарського контролю в аграрних підприємства на прикладі Державної установи Інститут зернових культур НААН можемо відокремити наступні висновки:

1. Державна установа Інститут зернових культур НААН є суб'єктом господарювання діяльність якого фінансується за рахунок державного бюджету. Ознайомившись з організаційно-фінансовою характеристикою дійшли висновку, що Інститут потребує збільшення фінансування та проведення оновлення (списання) основних засобів.

2. Установа не складає окремого внутрішньогосподарського документу за результатами внутрішнього контролю, який би мав

управлінське призначення, що ускладнює прийняття управлінських рішень. Підпорядковуючись НААН та чинному законодавству керівництво самостійно контролює відображення господарських операцій в обліку та подає звіти до Казначейства.

3. Державна установа Інститут зернових культур НААН проводить щорічну інвентаризацію, відповідно до вимог законодавства. При проведенні інвентаризації (на підставі Наказу керівника) виявлені відхилення та суперечні ситуації вирішуються відповідно до чинного законодавства, рекомендацій з проведення інвентаризації в бюджетних установах та затверджених положень Кабінету Міністрів України.

РОЗДІЛ 3 УДОСКОНАЛЕННЯ ВНУТРІШНЬОГОСПОДАРСЬКОГО КОНТРОЛЮ НА ПІДПРИЄМСТВІ

3.1. Удосконалення внутрішньогосподарського контролю у ДУ ІЗК НААН

Маємо визначити, що багато уваги та досліджень було приділено проблемі організації внутрішнього контролю. Деякі дослідники виділяють ступеню складності внутрішньогосподарського контролю структурні підрозділи, чисельність працівників, склад, бухгалтерський облік та інше [50].

Аналізуючи рекомендації від вчених та дослідників ми бачимо, що на їх думку організувати контроль необхідно з умов при яких керівництво підприємств (установ) мають можливість слідкувати за процесом життєдіяльності підконтрольних об'єктів, а це передбачає кілька етапів організації контролю (рис. 3.1).

->	Етап формування	<-
Створення	Впровадження	Оцінка
->	Вид контролю	<-
Попередній	Поточний	Наступний
1) розробка та затвердження необхідних документів (статуту, внутрішніх документів); 2) визначення кадрового складу виконавчих органів; ревізійної комісії, аудитора; 3) визначення повноважень загальних зборів засновників; 4) встановлення порядку розподілу прибутку; 5) призначення керівника підприємства; 6) встановлення обмежень на розпорядження майном без згоди власника; 7) встановлення порядку реорганізації і ліквідації підприємства	1) контроль одержання та витрачання грошових коштів; 2) контроль за фінансовою дисципліною; 3) контроль за поточною звітністю	1) контроль щорічного звіту про виробничу і фінансово-господарську діяльність; 2) оцінка збереження майна підприємства ; 3) аналіз фінансової звітності

Рис. 3.1. Етапи формування системи внутрішньогосподарського контролю

Слід відмітити, що на думку дослідників [44] головним недоліком контролю, на більшості підприємств, є його наступний характер, оскільки він проводиться вже після здійснення господарської операції, тому слід приділити більшу увагу проблемам організації контролю з використання більш складних схем та систем, що забезпечить більшу ефективність прийняття управлінських рішень.

Для вдосконалення контролю в сільськогосподарській установі Державній установі «Інститут зернових культур НААН» (на основі досліджених матеріалів), враховуючи «Основне положення», затверджене Мінфіном в Україні, рекомендуємо:

1. Організувати відділ для впровадження постійного внутрішнього контролю та аудиту, в обов'язки якого входило аналізування діяльності, надання управлінських рекомендацій, управління інформацією та її розповсюдження, дослідження за внутрішньою фінансовою звітністю, калькуляцію, контролю за виконанням кошторису та витрат грошових коштів, аналіз альтернативних пропозицій та рішень, розробка та впровадження посадових інструкцій для працівників, науковців, співробітників, вчених.

2. Також пропонуємо обмежити повноважень при замовленні товарів і послуг, виписці чеків, зберіганні грошей, прийомі на роботу тощо. Розробляти описи систем будь-якого виробничого, адміністративного або службового підрозділу організації, складені в стандартному порядку (часто такі описи представлені у вигляді опису функцій управління або його схеми).

3. За для підвищення ефективності виконання господарських задач розробити програму навчання працівників/службовців яка задовольняла можливості ефективного виконання посадових зобов'язань, розуміння методів практичного застосування своїх навиків, а також давала б можливості підвищенню кваліфікації.

При організації внутрішнього контролю важливо, на нашу думку, не допускати об'єднання чи виконання декількох функцій контролю однією особою (працівником). Для виявлення недоліків в організації внутрішнього

контролю на досліджуваному підприємстві пропонуємо проводити оцінку такої системи за запропонованими напрямками (таблиця 3.1)

Таблиця 3.1

Оцінка системи внутрішньогосподарського контролю в Державній установі
«Інститут зернових культур НААН»

№	Зміст питання	Відповідь
1	Наявна програма внутрішньогосподарського контролю?	Ні
2	Чи є в наявності затверджена Наказом керівника комісія з контролю діяльності установи та інвентаризації?	Так
3	В установі наявна посадова інструкція щодо роботи внутрішнього контролера?	Ні
4	Проводяться перевірки з оприбуткуванням запасів?	Так
5	Працівники установи дотримуються формальних процедур при здійсненні господарських операцій?	Так
6	Порівнюються дані систематичного та аналітичного обліку?	Так, щорічно
7	Чи є в установі затверджена облікова політика та графік документообігу?	Так
8	Проводиться аудит виконання кошторису?	Так.

Як засвідчують дані таблиці найбільш проблемними питаннями в організації внутрішньогосподарського контролю в досліджуваній установі є саме організаційні омметри та внутрішня регламентація обов'язків працівників, що зайняті в указаному процесі.

Для зниження (профілактики) зловживань рекомендує систематично перерозподіляти обов'язки та навчати працівників, які мають необхідний

потенціал та класифікацію до виконання певних видів робіт, функцій, досліджень та організувати періодичні перевірки між працівниками чиї посадови зобов'язання тісно переплітаються. (Наприклад бригадир та бухгалтер по запасам).

Контролювати повноту та достовірність первинних документів, їх відобрази та виконання. Вхідні та вихідні первинні документи повинні, перед їх впровадженням, мають бути реєстрованими та записані. Нумерація та реєстр документів повинно періодично перевірятися, не допускається їх змішання по видам операцій й змісту.

Перед обробкою документів проаналізувати його істотні відхилення. Відхилення підтверджувати. Контроль точності включати контроль виправлень та регулювань, порівняння фактичних даних з плановими.

Слід зазначити, що більша частина методів документального контролю правдиться за допомоги технічного забезпечення в бухгалтерському відділі. Класична схема організації внутрішньогосподарського контролю представлена на рис. 3.2.

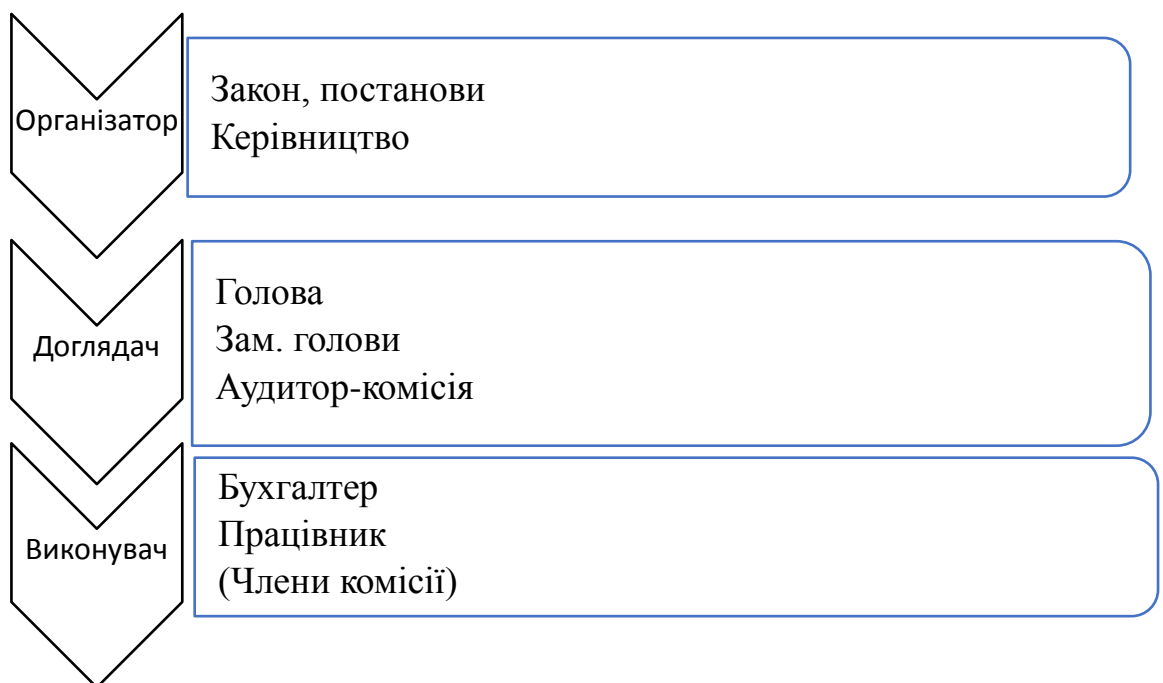

Рис. 3.2. Класична схема організації контролю

Щоб уникнути суміщення виконавчих і контрольних функцій, також

необхідно передбачити доцільність контролю окремих об'єктів. А оскільки дослідження показують, що певного єдиного порядку організації внутрішнього контролю не існує, то все зводиться до наказу директора (керівника) «Про організацію служби внутрішнього контролю», розробки «Положення про службу внутрішнього контролю» та «Посадові інструкції внутрішніх контролерів». Після організації служби внутрішнього контролю вона повинна розпочати активну контрольну діяльність згідно з покладеними обов'язками та планами перевірок.

За результатами проведеної роботи служба внутрішнього контролю готує внутрішні звіти про перевірки, виявлені порушення та пропозиції щодо вдосконалення діяльності та недопущення таких порушень у майбутньому. При чому формувати такі звіти, на нашу думку, доцільно за активами та пасивами підприємства, адже для їх контролю можуть застосовуватися різні методи.

Зокрема результати внутрішньогосподарського контролю активів досліджуваної установи пропонуємо відобразити у спеціально розробленому внутрішньому документі «Результат внутрішньогосподарського контролю активів підприємства» (додаток А). Такий документ дасть можливість керівництву відразу бачити виконавців, перелік напрямків за якими проводилася перевірка, виявлені недоліки та порядок їх ліквідації, що дозволить значно підвищити дієвість внутрішнього контролю підприємства.

Отже, керівництву Державної установи «Інститут зернових культур НААН» слід більше уваги приділити формуванню внутрішніх розпорядчих регламентів щодо організації внутрішньогосподарського контролю та закріпленню обов'язків відповідальних працівників в посадових інструкціях. Важливо також запровадити в установі більш дієвий попередній та поточний контроль, а не лише приділяти увагу наступному контролю у вигляді інвентаризації, як це роблять зараз.

Крім цього, зазначимо, що запропонований порядок організації служби внутрішнього контролю установи є уніфікованим, тобто може бути

застосований до будь-яких підприємств, які прагнуть вдосконалити свою діяльність.

3.2. Електронна програма «Цифрова компанія» як інструменту покращення внутрішньогосподарського контролю на підприємстві

Для удосконалення внутрішньогосподарського контролю досліджуваної установи та інших аграрних підприємств вважаємо за доцільне використовувати сучасні методи діджиталізації контрольних процесів [49].

Зокрема, одним із таких напрямів може стати впровадження електронної програми «Цифрова компанія», яка дозволить аграрним підприємствам контролювати використання ресурсів та оптимізувати свої витрати в кожному з процесу. Керівництво аграрних підприємств бачитиме вузькі місця та вживатиме відповідних заходів для їх мінімізації. Основні етапи реалізації цього напрямку детально описані на рисунку 3.3.

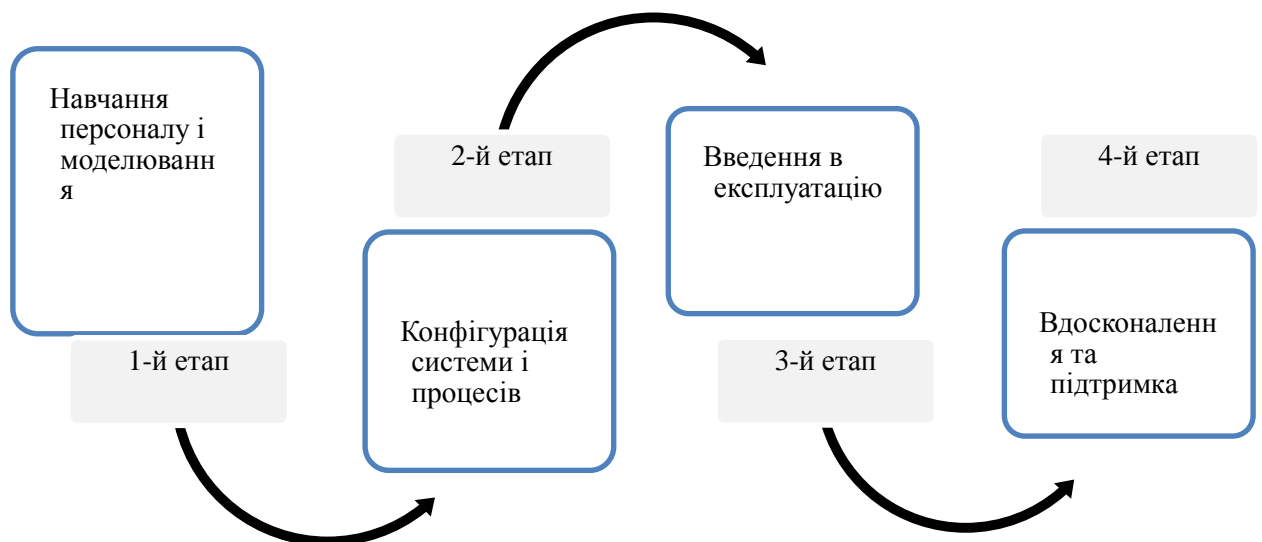

Рис. 3.3. Етапи впровадження інформаційної системи контролю внутрішніх бізнес-процесів на підприємстві [49]

Для організації навчання робітничих кадрів у сільськогосподарських підприємствах необхідно забезпечити їх відповідною технікою та забезпечити кожного персональним комп'ютером. Навчання проходить у

формі лекцій, демонстрації роботи з налаштування системи на довільному наборі системи «Цифрова компанія», в процесі якого набуваються відповідні навички роботи з цією системою.

Саме навчання відбувається одночасно з моделюванням системи. Саме на цьому етапі формуються бізнес-процеси в сільськогосподарських підприємствах, які вже є в системі. Для того, щоб ці процеси відбувалися постійно, необхідно проводити робочі зустрічі та документувати поточні бізнес-процеси агропідприємств, основні проблемні питання та інформаційно-технологічні аспекти реалізації майбутніх бізнес-процесів у системі «Цифрова компанія».

Основними результатами цього етапу для сільськогосподарських підприємств є затверджені моделі бізнес-процесів та затверджені основні критерії завершення етапу конфігурації та його впровадження на практиці.

Етапи впровадження програми «Цифрова компанія» в сільськогосподарських підприємствах:

Перший етап: навчання співробітників і побудова бізнес-процесів. На цьому етапі навчання керівного складу та відповідних працівників сільськогосподарських підприємств здійснюється за такими напрямками:

- теоретична підготовка, вивчення умов праці, набуття відповідних навичок;
- навчання відбувається у визначені терміни, які обмежені та постійно контролюються керівництвом.

Другий етап: об'єднання системи і процесів в єдине ціле. Його мета – налагодження інформаційної системи управління сільськогосподарськими підприємствами на основі узгоджених бізнес-процесів за допомогою системи «Цифрова компанія». Цей етап реалізується шляхом наступних робіт:

- формування цілісної системи з урахуванням особливостей аграрних компаній;
- формування та реалізація контрольного прикладу, який має ґрунтуватися на реальних та обмежених за обсягом даних;

- впровадження в практичну діяльність контрольного прикладу на основі моделі бізнес-процесу «як має бути» на основі підготовлених даних;
- аналіз основних результатів виконання контрольного прикладу;
- розробка посадових інструкцій, що містять детальний опис особливостей роботи з системою кінцевого користувача на основі затверджених бізнес-процесів;
- впровадження та випробування необхідного комплексу технічних засобів;
- розробка детального плану заходів щодо введення системи в експлуатацію.

Результатом завершення другого етапу є ефективне налаштування системи за моделлю бізнес-процесів «як має бути».

3 етап: реалізація. Його впровадження починається з використання системи в повсякденних бізнес-процесах агрокомпаній і вимагає наступних робіт:

- отримання згоди керівництва на введення системи в експлуатацію;
- підготовка довідкової інформації та введення її в базу даних системи, яка необхідна для початку роботи системи на основі певних бізнес-процесів;
- розробка програми та навчання кінцевих споживачів керівництвом агрокомпаній;
- затвердження та погодження з керівництвом агрокомпаній технічного акту про завершення етапу впровадження;
- складання загального технічного звіту про виконання даного етапу.

4 етап: покращення та підтримка. Цей етап розпочинається одразу після введення системи в експлуатацію та відбувається протягом періоду експлуатації комплексної інформаційної системи в сільськогосподарських підприємствах і вимагає наступного комплексу робіт:

- постійне консультування агрокомпаній у разі зміни бізнес-процесів та модифікації окремих функцій на замовлення;
- удосконалення основних версій системи;
- надання консультацій щодо нових версій системи;
- впровадження нових модулів системи;
- повний контроль системи та виявлення необхідності змін з боку команди АПК, яка виконує цю роботу.

Детальніше про вплив комплексної системи інформаційного управління «Цифрова компанія» наведено на рис. 3.4

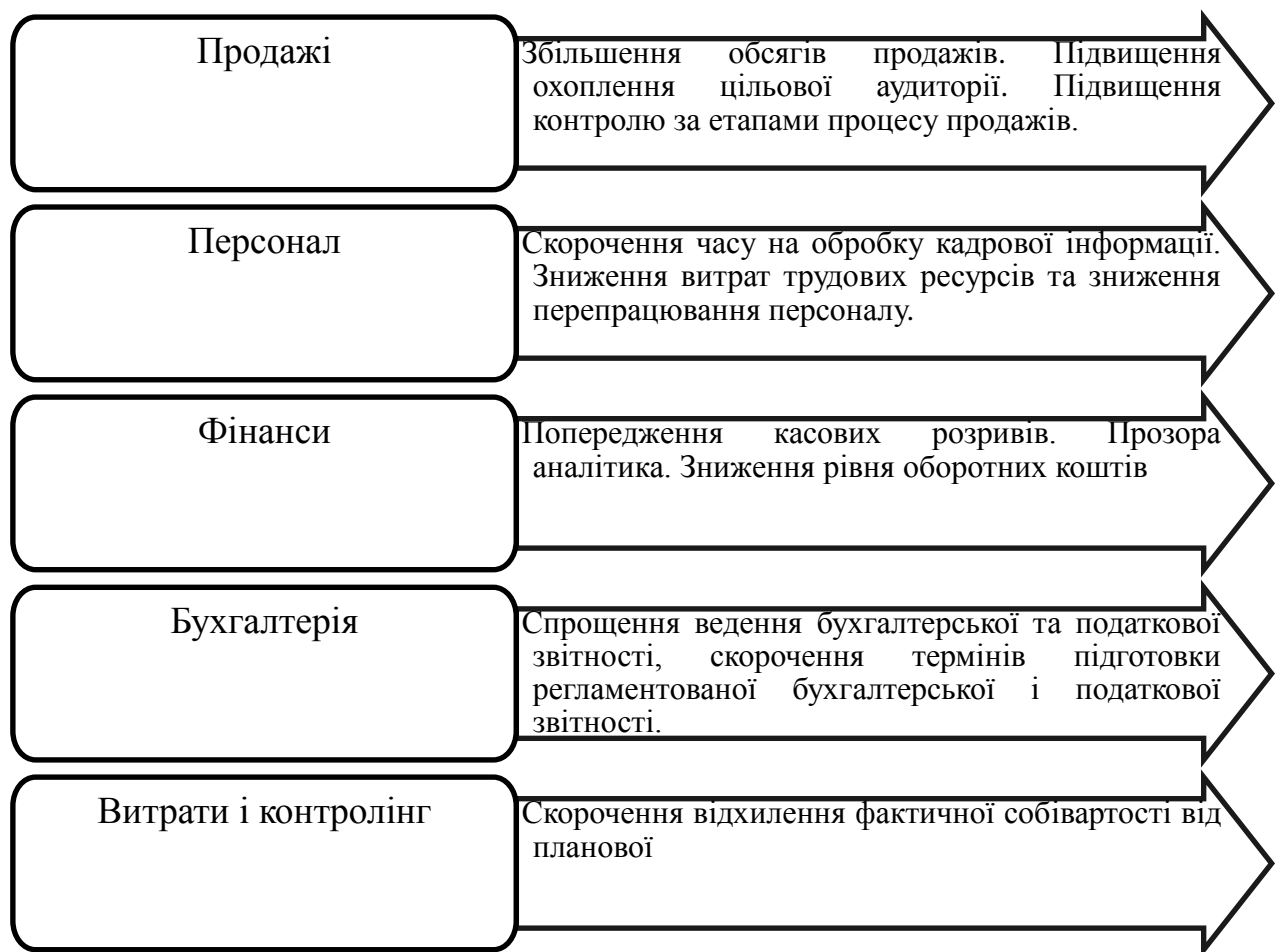

Рис. 3.4. Вплив інформаційної системи «Цифрова компанія» на організацію внутрішньогосподарського контролю підприємства

Отже, для впровадження комплексної інформаційної системи «Цифрова компанія» в агропідприємствах необхідно пройти чотири основні етапи, які

поєднують у собі все від навчання персоналу до супроводу запровадженої системи, а її впровадження покращить діяльність.

Накопичення, обробка, передача, контроль і аналіз даних в єдиній системі, формування зведеної внутрішньо фірмової управлінської звітності, введення даних в єдину систему працівниками, відповідальними за отримання первинної інформації, забезпечує контроль за правильністю даних, а також оскільки можливість обробки інформації на різних етапах процесу фінансово-господарської діяльності забезпечить максимальний контроль внутрішньогосподарських операцій в аграрних компаніях.

Висновок до третього розділу

1. Для виявлення недоліків в організації внутрішнього контролю на досліджуваному підприємстві запропоновано проводити оцінку такої системи за встановленими напрямками.

2. Обґрунтовано, що для покращення організації внутрішньогосподарського контролю установи необхідно створити відповідний відділ з питань проведення контролю під прямим підпорядкуванням керівництву установи. Проводити систематичні семінари з удосконалення навиків працівників з питань проведення контрольних процедур та зазначити їх обов'язки в посадових інструкціях.

3. Запропоновано результати внутрішньогосподарського контролю активів досліджуваної установи відображати у спеціально розробленому автором внутрішньому документі «Результат внутрішньогосподарського контролю активів підприємства». Такий документ дасть можливість керівництву відразу бачити виконавців, перелік напрямків за якими проводилася перевірка, виявлені недоліки та порядок їх ліквідації, що дозволить значно підвищити дієвість внутрішнього контролю підприємства.

4. Проаналізовані можливості поетапного створення системи

«автоматизованого» розвитку з допомогою впровадження системи «Цифрова компанія» та визначено позитивний вплив застосування цієї інформаційної системи на організацію внутрішньогосподарського контролю підприємства та підвищення його управлінської спрямованості.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

За результатами дослідження можемо зробити наступні висновки та внести пропозиції:

1. Внутрішньогосподарський контроль в аграрних підприємствах – це, передусім, процес самоперевірки стану підприємства, його активів та виробництва продукції, дотримання вимог законодавства, облікової політики, документообороту, достовірності наданих звітів та відображення в них господарських операцій.

2. В аграрних підприємствах використовуються різні різновиди внутрішньогосподарського контролю, проте, на наш погляд, основним недоліком його організації є застосування такого контролю виключно як підтверджувальної перевіркової функції. В сучасних умовах такий контроль повинен бути тісно пов'язаний з менеджментом і використовуватися як інструмент оцінки результативності і ефективності прийняття управлінських рішень, виявлення відхилень і втрат, та своєчасного коригування напрямків діяльності підприємства.

3. При проведенні внутрішнього контролю необхідно врахувати вимоги значної кількості нормативних актів. При цьому єдиних стандартів здійснення такого контролю, поки в Україні не існує, тому контроль за порядком використання майна підприємства та відображенням в бухгалтерському обліку відповідних операцій і перевірка проведених операцій щодо законності, доцільності та правильності відображення в обліку та звітності регулюється також внутрішніми документами відповідно до умов діяльності підприємства, що розробляються з врахуванням вимог законодавства.

4. Нормативна-правова база не дає єдиного шаблону документа закріплюючого проведення внутрішньогосподарського контролю. Спираючись на досвід інших українських та зарубіжних компаній керівники

в праві самі організувати внутрішньогосподарський контроль за для прийняття більш ефективного управлінського рішення.

5. Державна установа Інститут зернових культур НААН є суб'єктом господарювання діяльність якого фінансується за рахунок державного бюджету. Ознайомившись з організаційно-фінансовою характеристикою дійшли висновку, що Інститут потребує збільшення фінансування та проведення оновлення (списання) основних засобів.

6. Установа не складає окремого внутрішньогосподарського документу за результатами внутрішнього контролю, який би мав управлінське призначення, що ускладнює прийняття управлінських рішень. Підпорядковуючись НААН та чинному законодавству керівництво самостійно контролює відображення господарських операцій в обліку та подає звіти до Казначейства.

7. Державна установа Інститут зернових культур НААН проводить щорічну інвентаризацію, відповідно до вимог законодавства. При проведенні інвентаризації (на підставі Наказу керівника) виявлені відхилення та суперечні ситуації вирішуються відповідно до чинного законодавства, рекомендацій з проведення інвентаризації в бюджетних установах та затверджених положень Кабінету Міністрів України.

8. Для виявлення недоліків в організації внутрішнього контролю на досліджуваному підприємстві запропоновано проводити оцінку такої системи за встановленими напрямками.

9. Обґрунтовано, що для покращення організації внутрішньогосподарського контролю установи необхідно створити відповідний відділ з питань проведення контролю під прямим підпорядкуванням керівництву установи. Проводити систематичні семінари з удосконалення навиків працівників з питань проведення контрольних процедур та зазначити їх обов'язки в посадових інструкціях.

10. Запропоновано результати внутрішньогосподарського контролю активів досліджуваної установи відображати у спеціально розробленому

автором внутрішньому документі «Результат внутрішньогосподарського контролю активів підприємства». Такий документ дасть можливість керівництву відразу бачити виконавців, перелік напрямків за якими проводилася перевірка, виявлені недоліки та порядок їх ліквідації, що дозволить значно підвищити дієвість внутрішнього контролю підприємства.

11. Проаналізовані можливості поетапного створення системи «автоматизованого» розвитку з допомогою впровадження системи «Цифрова компанія» та визначено позитивний вплив застосування цієї інформаційної системи на організацію внутрішньогосподарського контролю підприємства та підвищення його управлінської спрямованості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Акентьева О.Б. Підвищення економічної ефективності системи внутрішнього контролю підприємства: автореф. дис. на здобуття канд. екон. наук. : спец. 08.06.01 Інститут економіки промисловості НАН України – Донецьк, 2006, 22 с.
2. Бойко В.І., Рибко В.С. Економіка виробництва зерна (з основами організації і технології виробництва): монологія, ННЦ Інститут аграрної економіки, 2008. с. 245
3. Бухгалтерія: бюджет №27, 2022. URL: [URL:https://ibuhgalter.net/ru/articles/957](https://ibuhgalter.net/ru/articles/957) (дата звернення:01.12.2023)
4. Бюджетний кодекс України. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text> (дата звернення:11.09.2023р.)
5. Бутинець Т. А. Внутрішній контроль: суть і зміст. *Вісник Житомирського державного технологічного університету. Економічні науки.* 2008. № 2(44). С. 31–42.
6. Воронко Р.М. Нормативно-правове регулювання внутрішньогосподарського контролю підприємств і організації споживчої кооперації України. *Торгівля, комерція, підприємство.* №15, 2013, с.146-154
7. Виноградова М.О. Аудит: навчальний посібник. Центр учбової літератури, 2014, с.500
8. Гудзенко Н.М. Особливості організації бухгалтерського обліку та контролю в забезпеченні економічної безпеки підприємств. *Глобальні та національні проблеми економіки: Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського, Випуск № 17, 2017, с. 810-815*
9. Кодекс України про адміністративні правопорушення. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>
10. Гвоздь О.В. Вплив державної підтримки на фінансовий стан сільськогосподарських підприємств – теоретичний аспект. *Всеукраїнський*

науково-виробничий журнал “Інноваційна економіка”, 2’2011 [21], м. Тернопіль, 2011р. с.247 – 251

11. Господарський кодекс України
URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>
12. Дорош Н.І. Аудит: теорія і практика. Видатництво Знання, 2006, с.495
13. Дорош Н.І. Оцінка ризиків при проведенні аудиту. *Науковий вісник Національної академії статистики, обліку та аудиту* №4, 2017, с. 40-45
14. Даниленко Ю.А. Финансирование и контроль в отраслях народного хозяйства при различных формах собственности: М.: Финансы и статистика, 1992, 134 с.
15. Єршова Н.Ю. Внутрішній контроль: принципи та структура в координатах системи управління підприємством. *Економічні науки, Вісник Дніпровської державної фінансової академії* №2, 2016, . 194-200
16. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність» від 16.07.1999 №996-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text> (дата звернення: 29.09.2023).
17. Закону України «Про племінну справу у тваринництві» від 15.12.1993р. № 3691 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3691-12#Text>
18. Звернення керівництва Асоціації „Союз тваринників України” та Корпорації „Тваринпром”. URL: http://status-delovoy.com.ua/news.php?news_id=538 (Дата звернення: 05.09.2023)
19. Конституція України. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/constitution> (дата звернення – 05.10.2023р.)
20. Костирко Р.О. Внутрішній контроль в управлінні стійким розвитком підприємств. *Науковий вісник: Фінанси, банки, інвестиції*. №3, 2014, с. 117-121
21. Костенко О.М. Внутрішньогосподарський контроль у системі управління прибутковістю підприємств. *Економіка АПК* №12, 2014, с. 117-120.

22. Качанова Т. Організація внутрішньогосподарського контролю на підприємствах URL: http://conftiapv.at.ua/publ/konf_9_10_grudnja_2010_r/organizacija_vnutrishnogospodarskogo_kontrolju_na_pidприємствakh/4-1-0-406

23. Костирко Р.О. Системно-цільовий підхід до організації внутрішнього контролю для прийняття управлінських рішень. *Актуальні проблеми економіки*. 2015. № 3. с. 197-206

24. Корінько М.Д. Контроль та аналіз діяльності суб'єктів господарювання в умовах її диверсифікації: теорія, методологія, організація: [монографія]. К.: ДП "Інформ-аналіт. агентство", 2007. 429с.

25. Костирко Р.О. Внутрішній контроль в системі управління фінансовою стійкістю господарюючих суб'єктів. *Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля*. 2014. № 8. С. 94-99.

26. Косперевич О.В., Гордополова Н.В. Внутрішній аудит та внутрішньогосподарський контроль: спільні риси і відмінності. *Материалы первой международной научно-практической конференции «Качество 110 экономического развития: глобальные и локальные аспекты»* (24-25 мая 2007 г.). URL:// www.confcontact.com/2007may/8_kosper.php

27. Калюга Є.В. Сучасний стан і перспективи розвитку внутрішньогосподарського контролю: *Галицький економічний Вісник* URL:<https://galicianvisnyk.tntu.edu.ua>

28. Камінська Т.Г. Внутрішній контроль кругообороту капіталу підприємства в умовах інтеграційних процесів. *Бізнес Інформ*. 2014. № 2. с. 271-276.

29. Ксьонжик І.В., Особливості організації внутрішнього контролю на аграрних підприємствах: докторант, ДВНЗ «Миколаївський державний аграрний університет» УДК 657.37 : 631.151, с.402-407, 2011р.

30. Ковтун Т.В. Система внутрішнього контролю як невід'ємний елемент операційної системи підприємства. *Вісник Хмельницького національного університету*. Т. 1№ 6, 2009, с. 165-170

31. Максимова В.Ф. Внутрішній контроль економічної діяльності промислового підприємства – системний підхід до розвитку. К: АВРІО, 2005. – с. 264

32. Меліхова Т.О. Методичні засади проведення внутрішнього контролю розрахунків з покупцями та замовниками для підвищення ефективності фінансово-господарської діяльності підприємства. *Агросвіт*. 2019. № 9. С. 17-24. DOI: 10.32702/2306- 6792.2019.9.17

33. Михалків А.А., Косташ Т.В. Внутрішній контроль процесу господарювання: проблеми організації. *Економіка і держава*. 2020. № 1. DOI: 10.32702/2306- 6806.2020.1.61

34. Міньковська А. В. Особливості внутрішнього контролю розрахунків з бюджетом за податками і платежами на підприємствах та його удосконалення. *Теоретико-методичні аспекти удосконалення обліку і контролю, системи оподаткування та фінансово-економічної безпеки в управлінні економічною стійкістю підприємств*: колективна монографія за заг. ред. І.П. Приходька. Дніпро: Пороги. 2018. С. 146- 161. URL: <http://dspace.dsau.dp.ua/jspui/handle/123456789/1512> (дата звернення: 29.09.2023).

35. Мулик Я.І. Домбровська В.В. Внутрішньогосподарський контроль фінансової безпеки підприємства. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2018. Вип. 22. С. 960-964. URL: <http://socrates.vsau.org/repository/getfile.php/18821.pdf> (дата звернення: 29.09.2023).

36. Макаренко П.М. Моделі аграрної економіки/ П.М. Макаренко – ННЦ Інститут аграрної економіки, 2005. с. 571

37. Новик І. В. Організація системи внутрішнього контролю на підприємстві. *Наукові записки*. Вип. 2(55). 2017. С. 188-196. URL: <http://nz.uad.lviv.ua/static/media/2-55/21.pdf> (дата звернення: 29.09.2023)

38. Наказ Міністерства фінансів України “Про затвердження Положення про інвентаризацію активів та зобов’язань” №879 від 02.09.2014.

URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1365-14#Text>____(дата звернення: 06.12.2023)

39. Наказ Міністерства фінансів України “Про затвердження Положення про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку” № 88 від 24.05.2004. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0168-95#Text> (дата звернення: 06.12.2023).

40. Наказ Міністерства аграрної політики України «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо застосування спеціалізованих форм первинних документів з обліку виробничих запасів в сільськогосподарських підприємствах» 12.12.2007р. № 929. URL: https://ips.ligazakon.net/document/FIN35116?ed=2007_12_21&an=254

41. Нападовська Л.В. Внутрішньогосподарський контроль в ринковій економіці. Монографія. Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2000 — с.16

42. Очеретько Л.М., Сітало В.О. Особливості організації внутрішнього контролю розрахунків за ПДВ. *Економіка та держава*. 2018. № 9. С. 66-70. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/9_2018/13.pdf (дата звернення: 29.09.2023).

43. Постанова Кабінету Міністрів України “Про затвердження Основних засад здійснення внутрішнього контролю розпорядниками бюджетних коштів та внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 28 вересня 2011 р. № 1001” від 12.12.2018р. №1062 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1062-2018-%D0%BF#Text> (дата звернення: 26.11.2023)

44. Постанова Кабінету Міністрів України від 22 січня 1996 р. № 116 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/116-96-%D0%BF#Text> (дата звернення:02.09.2023)

45. Рудницький В.С., Лазаришина І.Д., Шеремет Г.М., Хомедюк В.О., Внутрішній аудит: монологія. Рівне, УДУВГП, 2003, с.163

46. Рахункова палата: звіт про результати аудиту ефективності використання Національною академією аграрних наук України коштів

державного бюджету та управління об'єктами державної власності, що мають фінансові наслідки для державного бюджету. URL: http://www.rp.gov.ua/upload-files/Activity/Collegium/2020/13-1_2020/Zvit_13-1_2020.pdf (дата звернення: 01.11.2023р.)

47. Семенець А. Внутрішній контроль та система внутрішнього контролю в контексті міжнародного бізнесу: формалізація дефініцій. *Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії*. 2021. № 1 (9). DOI: <https://doi.org/10.29038/2524-2679-2021-01-386-397>(дата звернення: 29.09.2023).

48. Сидоренко Р. В. Внутрішньогосподарський контроль як елемент системи обліку за центрами відповідальності. *Економічні науки*. Серія “Облік і фінанси”. 2011. Випуск 8. Ч. 4. URL: <http://archive.nbuv.gov.ua>.

49. Саванчук Т.М., Світенко М.Г. Організація внутрішньогосподарського контролю в аграрних підприємствах та його удосконалення. *Приазовський економічний вісник* 2023р. №4(36). С. 102-111

50. Яценко В.М. Внутрішній контроль на підприємствах України: проблеми розвитку та шляхи їх вирішення: *Збірник наукових праць ЧДТУ*. Випуск №22, 2009, с. 1

ДОДАТКИ

Додаток А

Результат внутрішньогосподарського контролю активів підприємства

 Найменування підприємства

Назва субекта внутрішньогосподарського контролю	Прізвище та ініціали голови відділу	Кількість працівників відділу	База контролю за відділом	Період проведення контролю	Виявлені порушення	Заходи ліквідації виявлених порушень	Примітки
Бухгалтерський відділ:	-	-	Звіти та первісні документи				
Фінансовий відділ:	-	-	Рух та використання грошових коштів				
Виробничий відділ:	-	-	Стан та рух запасів в виробництві				
Цехи	-	-	Ведення господарської та операційної діяльності				
Лабораторії	-	-	Суть, методи та результати дослідження				

Продовження додатку А

Бригади	-	-	Виконання поставлених планів, завдань				
Склад	-	-	Прибуття на вибуття матеріалів				
інші структурні відділи підприємства	-	-	Виконання своїх функцій				

Керівник підприємства

_____

(ініціали, прізвище)